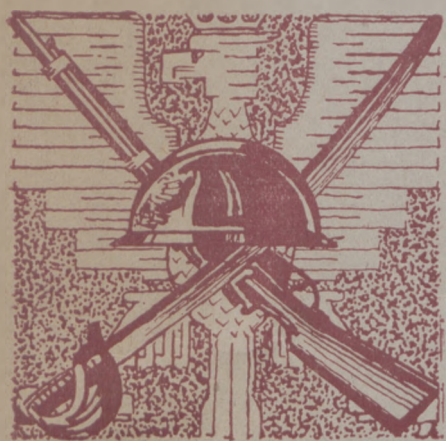

PRZEGŁAD

II INTENI DNIENIKI

zeszyt specjalny
poświęcony dostawom

R O K . 1 9 3 1

PAŃSTWOWE ZAKŁADY UMUNDUROWANIA W WARSZAWIE

Państwowe Zakłady Umundurowania utworzone zostały jako przedsiębiorstwo skomercjalizowane rozporządzeniem Rady Ministrów z dnia 19 marca 1928 r., ogłoszonym w Dz. Ust. R. P. Nr. 45 z dnia 12 kwietnia 1928 (przez wydzielenie z administracji państwowej wytwórni mundurów przy Wojskowych Zakładach Mundurowych w Krakowie, Poznaniu i Warszawie), dla wyrobu i sprzedaży przedmiotów umundurowania i oporządzenia dla potrzeb armji i instytucyj państwowych. Statut przedsiębiorstwa zatwierdziła Rada Ministrów rozporządzeniem z dn. 19 marca 1928 r.

Powołane, zgodnie z postanowieniem statutu przedsiębiorstwa, przez Pana Ministra Spraw Wojskowych, w porozumieniu z zainteresowanymi Ministrami, Rada Administracyjna i Dyrekcja przedsiębiorstwa przejęły wydzielony z administracji państwowej majątek skarbowy wedle komisijnego oszacowania i przedsiębiorstwo po wpisaniu do rejestru handlowego rozpoczęło w październiku 1928 r. działalność swoją przejmując równocześnie także cały dotychczasowy personel zlikwidowanych wytwórni wojskowych.

Obecnie upływa więc 3 lata od chwili powstania przedsiębiorstwa.

Mimo krótkiego stosunkowo okresu istnienia bilans działalności przedsiębiorstwa za ten trzyletni okres jest bardzo dodatni.

Szczupłe ramy niniejszego artykułu nie pozwalają na wdawanie się w szczegóły. To też ogólnie zaznaczyć należy, że przedsiębiorstwo (w skład którego wchodzi: Oddział Fabryczny w Poznaniu, składający się z mechanicznej fabryki obuwia, wytwórni umundurowania, wytwórni rymarskiej, warsztatów pomocniczych i własnej elektrowni, zatrudniający około 700 pracowników, Oddział Fabryczny w Krakowie, składający się z mechanicznej fabryki obuwia, mechanicznej wytwórni mundurów, warsztatów pomocniczych, zatrudniający około 650 robotników i Oddział Fabryczny w Warszawie, będący jeszcze w stadium organizacji, a składający się z wytwórni rymarskiej i krawieckiej, zatrudniających obecnie około 50 pracowników), — w czasie krótkiego swego istnienia potrafiło zorganizować wytwórnie swoje na taką miarę, na jakiej postawione są podobne zakłady, dające gwarancję należytego zaopatrzenia armji w państwach ościen-nych, niedotkniętych zniszczeniem w czasie wojny światowej.

Po przejściu b. wytwórni wojskowych Państwowe Zakłady Umundurowania dokonały całkowitej reorganizacji tych wytwórni.

Wytwórnie zaopatrzone zostały w niezbędne maszyny i urządzenia fabryczne najnowszych konstrukcyj technicznych. Pracę zmechanizowano zgodnie z szeroko stosowanymi zasadami naukowej organizacji pracy. To poprawiło w znacznej mierze i wydajność i jakość produkcji.

Państwowe Zakłady Umundurowania pracują głównie dla potrzeb wojska, organizacyj P. W. i W. F. i dla niektórych instytucyj państwowych.

Mimo stałego ulepszania sposobów fabrykacji i jakości wytworów (co jest głównym celem i zadaniem przedsiębiorstwa), Państwowe Zakłady Umundurowania nie spuszczały z oka również i obowiązków wychowawczo-społecznych względem swoich robotników. Sprawy robotnicze są uporządkowane i zagwarantowane umowami zbiorowymi i dotychczas nie było jeszcze nigdy żadnych konfliktów na tle zarobkowym, czy ekonomicznym, czy też socjalnym. Sprawy tego rodzaju regulują się zawsze z Wydziałami Robotniczymi wzgl. delegacjami robotniczymi, zgodnie z obowiązującymi regulaminami pracy, regulującymi szczegółowo prawa i obowiązki pracowników.

Świadczenia socjalne (nie tylko wypływające z ustaw, lecz również i te, które wypływają z potrzeb życiowych robotników) są ściśle i skrupulatnie przestrzegane. Dla niemowląt robotnic urządzono żłobki, w których pod nadzorem facho-

wych pielęgniarek pozostają nie tylko niemowlęta do 15 miesięcy życia, lecz również starsze dzieci tych robotnic, które nie mogą zapewnić dzieciom należytej opieki przez czas swojej nieobecności w domu. Dzieci pozostające w żłobku są dożywiane na koszt przedsiębiorstwa jako pracodawcy. Dla robotników urządzone są kąpieliska, biblioteki, sale wypoczynkowe i t. p.

Ponadto robotnicy zachęcani na urządanych dla nich obchodach świąt narodowych i rocznic, pogadankach, tudzież w codziennym życiu, zaczęli w ostatnich czasach coraz bardziej się skupiać i coraz intensywniej zajmować się sprawami kulturalnymi, sprawami samopomocy i spółdzielczości.

Powstały więc przy pomocy i zachęcie przedsiębiorstwa, jako pracodawcy, chóry robotnicze, oddziały związków strzeleckich męskie i żeńskie, spożywcze spółdzielnie robotnicze i spółdzielcze jadalnie (Poznań) oraz ostatnio kasy pożyczkowo-oszczędnościowe (system Reifeisena), mające na celu dostarczenie w razie potrzeby pomocy finansowej swoim członkom robotnikom.

Zainicjowaną też została akcja utworzenia na terenie pracy kuchni dla robotników, które na miejscu dostarczałyby pracownikom wytwórni smacznego i pożywnego a tanich obiadów.

Wyniki pracy nad wychowaniem robotnika obywatela może więc przedsiębiorstwo zapisać jako bardzo piękną pozycję na swoim koncie pomimo krótkiego istnienia.

Przedsiębiorstwo zgodnie z postanowieniami ustawy o zasadach komercjalizacji przedsiębiorstw państwowych postawione i prowadzone jest na tych samych zasadach jak podobne prywatne zakłady przemysłowe i przez czas swego istnienia nie otrzymywało żadnej subwencji ze Skarbu Państwa. Ponosi wszystkie ciężary, daniny i opłaca wszystkie podatki i opłaty, jakim podlegają podobne zakłady przemysłu prywatnego.

Ewent. zyski wpływają w połowie na dochód Skarbu Państwa, w połowie przelewane są na cele określone przez Ministerstwo Spraw Wojskowych w porozumieniu z innymi Ministerstwami.

Z tego tytułu otrzymują znaczne stosunkowo subwencje stowarzyszenia o celach kulturalno-oświatowych, bursy dla sierot po poległych wojskowych, bursy rzemieślnicze i t. p.

Działalność przedsiębiorstwa oraz jakość produkcji znajduje coraz większe uznanie u tych wszystkich, którzy w charakterze odbiorców mieli sposobność zetknięcia się z nim bliżej, świadczy o tem zresztą najlepiej stale wzrastająca ilość odbiorców, szczególnie wśród Oficerów naszych oraz formacyj P.W. i W.F.

Ostatnio na skutek zarządzenia M. S. Wojsk. Państwowe Zakłady Umundurowania otworzyły w Warszawie przy ul. Nowy Świat 69 magazyn konfekcji oficerskiej, jako swój Oddział sprzedaży, w którym oficerowie otrzymać mogą na dogodnych warunkach po umiarkowanych cenach wszystko to, co dla zaopatrzenia oficera w umundurowanie, obuwie i oporządzenie jest potrzebne.

Magazyn ten urządzony został na wzór tego rodzaju instytucyj istniejących dla oficerów i członków siły zbrojnej w innych państwach. Brak takiej instytucji w stolicy Państwa dawał się dotychczas korpusowi oficerskiemu dotkliwie odczuwać.

Na czele Państwowych Zakładów Umundurowania stał jako Dyrektor Naczelny, od pierwszej chwili ich powstania, aż do dnia śmierci swojej w dniu 13 września b. r., znany w szerokich kołach oficerskich ze swej pracy i zapobiegliwości o dobro służby oraz swoich zalet osobistych ś. p. pułkownik intendent Albin Chęciński.

PRZEGLĄD INTENDENCKI

ZESZYT SPECJALNY POŚWIĘCONY
DOSTAWOM WOJSKOWYM

R O K 1 9 3 1

ADRES REDAKCJI I ADMINISTRACJI: WARSZAWA, UL. NOWOWIEJSKA 3/5. (M. S. WOJSK. — DEPARTAMENT INTENDENTURY). REDAKCJA, POKÓJ 96. TELEFON 8-22-27. ADMINISTRACJA, POKÓJ 151. TELEFON 8-20-44

PRZEMYSŁ WŁÓKIENNICZY A DOSTAWY WOJSKOWE.

Przemysł włókienniczy w Polsce jest największą gałęzią wytwórczości, tak pod względem ilości zatrudnionych robotników jak i wartości produkcji. Na ogólną ilość około pół miliona robotników zatrudnionych w przemyśle przetwórczych, w zakładach o 20 i wyżej robotnikach, w przemyśle włókienniczym pracuje około 160 tysięcy. Wartość produkcji włókienniczej w 1924 r. oceniona była na 1.333 milj. fr. zł., co reprezentuje 8,6% ogólnej produkcji narodowej. Przywóz surowców włókienniczych do Polski stanowi około 50% ogólnej sumy przywozu surowców i półfabrykatów.

Przemysł włókienniczy w Polsce po wojnie nie tylko musiał odbudować zniszczone zakłady lecz dostosować się do nowej struktury gospodarczej, t. zn. oprzeć swoją produkcję na pojemności rynku wewnętrznego. Spełnienie tego zadania przemysł włókienniczy w dużym stopniu ma już poza sobą. Według sprawozdania Komisji Ankietowej badania warunków i kosztów produkcji oraz wymiany w okresie powojennym, odbudowa zdezastrowanych maszyn i urządzeń technicznych, mimo szybkości, dokonana została z uwzględnieniem wszystkich ulepszeń i udoskonaleń, zwłaszcza w dziedzinie wykończalnictwa.

Z powodu straty rosyjskiego rynku zbytu i konieczności zastąpienia krajową produkcją tkanin przywożonych przedtem z Rosji, polski przemysł włókienniczy musiał dostosować swoje wyroby do potrzeb rynku wewnętrznego, co wymagało rozszerzenia skali wytwórczości i przejścia na produkcję tkanin cieńszych i lepiej wykończonych. W tym celu przemysł włókienniczy zakupił w latach 1925 — 1927 około 210.000 wrzecion bawełnianych cienkoprzędnych do wyrobu przędzy cienkiej od nr. 60 do 140 z bawełny czesanej, oraz liczne maszyny wykończalnicze, jak maszyny do merceryzowania, finish-kalandry i t. p., a oprócz tego wielką ilość maszyn pończoszniczych do wyrobu cienkich pończoch najwyższego gatunku, jak również szereg drobnych maszyn i przyrządów pomocniczych, dla wszystkich działów fabrykacji. Napędy w większych fabrykach zostały zmodernizowane przez zastosowanie turbo-generatorów, umożliwiających zużywanie odpracowanej w turbinach pary w farbiarniach i wykończalniach do celów grzejnych, co doprowadziło do redukcji kosztów energii elektrycznej. Wszystkie posiadane maszyny i urządzenia zostały gruntownie zremontowane tak, że z maszyn z przed lat dziesiątków pozostały tylko szkielety pierwotne, a wszystkie części ruchome stopniowo zastąpiono nowymi.

Te wysiłki, stale dokonywane w kierunku renowacji i modernizacji, doprowadziły maszyny i urządzenia techniczne polskiego przemysłu włókienniczego do poziomu sprawności technicznej co najmniej takiej, jaką posiada przemysł zachodnio-europejski.

Duża uwaga zwrócona była również na reorganizację pracy. W przedsiębiorstwach zmniejszono obsługę 1.000 wrzecion z 7 — 10 robotników na 5½ — 7½. W tkalniach reorganizacja doprowadziła do jeszcze znaczniejszej redukcji obsługi; o ile dawniej tkacz pracował zazwyczaj na 2 krosnach, to od 1925 r. pracuje częstokroć na 4, a w wypadkach wyjątkowych nawet na 6 — 12 krosnach, zaopatrzonych w automaty.

Przemysł bawełniany skoncentrowany jest w okręgu łódzkim. Bezpośrednio po zakończeniu wojny światowej produkcja przemysłu bawełnianego rażąco spada i zwiększa się wybitnie

w latach 1922 i 1923, kiedy zdeprecjonowana waluta polska sprzyjała wywozowi tkanin bawełnianych zagranicę; w r. 1923 wywóz tkanin bawełnianych stanowi około 25% całkowitej produkcji. W 1924 i 1925 r., po wprowadzeniu waluty złotej, wskutek utrudnionego eksportu, produkcja ponownie spadła, do czego przyczyniło się również i zmniejszenie pojemności rynku wewnętrznego. Dopiero w drugiej połowie 1926 r. po opanowaniu kryzysu gospodarczego produkcja wykazuje stały i poważny wzrost — przyczem wzrost ten opiera się przedewszystkiem na zwiększonym zapotrzebowaniu wewnętrznym.

Należy zauważyć, że w 1927 roku przywóz bawełny przekroczył nawet poziom przedwojenny; w 1910 r. przywóz bawełny do Polski wynosił około 58 tys. tonn, a w 1914 r. — 74 tys. tonn.

Przemysł wełniany okręgu bielsko-bialskiego, wchodzącego w skład tendencję zniżkową; przywóz tkanin bawełnianych przed wojną stanowił natomiast bardzo poważne ilości; w 1913 r. przewieziono około 13. tys. tonn. Wywóz tkanin bawełnianych, poczynając od 1924 r. wykazuje stosunkowo nieznaczne wahania, jakkolwiek w ostatnich latach wybitnie zaznaczyły się trudności zbytu na rynkach, do których kierowany był wywóz polskich tkanin bawełnianych.

Przemysł wełniany w Polsce skoncentrowany jest w trzech okręgach; po wojnie w każdym okręgu rozwijał się odmiennie.

Przemysł wełniany okręgu Bielsko-Bialskiego, wchodzącego przed wojną w skład b. zaboru austriackiego, zatrudnia obecnie około 16,5 tys. robotników. Przemysł ten jest w poważnym stopniu przemysłem eksportowym i posiada na rynkach zagranicznych ustaloną opinię. Utratę dawnych rynków na ziemiach b. Imperjum Austriackiego przemysł ten skompensował pozyskaniem zbytu w innych dzielnicach Polski, nie mniej jednak w chwili obecnej pracuje on tylko 50% swej zdolności wytwórczej.

Na terenie byłego zaboru rosyjskiego przemysł wełniany zogniskowany był w okręgach łódzkim i białostockim. Przed wojną przemysł ten w większym jeszcze stopniu, niż przemysł bawełniany, opierał swą produkcję na zbycie na rynkach rosyjskich to też po wojnie zdołał się odbudować w stopniu o wiele mniejszym, niż przemysł bawełniany. Utrata rynków rosyjskich szczególnie dotknęła okręg białostocki. Przed wojną w okręgu tym wyrabiano ciężkie tkaniny mieszane, oraz ciężkie gatunki tkanin wełnianych, jak np. drapy, sukna dla wojska i t. d. Obecnie okręg białostocki zatrudnia zaledwie około 3 tys. robotników (w zakładach o 20 i wyżej robotnikach).

Przemysł wełniany okręgu łódzkiego daleki jest jeszcze od stanu uruchomienia z okresu przedwojennego, jedynie ilość wrzecion czesankowych czynnych we wszystkich 3-ech zmianach przewyższała nieco w 1927 r. poziom przedwojenny.

Pomimo wielkiej konkurencji na rynkach zagranicznych, przemysł polski eksportuje stosunkowo poważne ilości tkanin i przędzy. Przy ocenie wyników eksportowych należy mieć na uwadze, że Polska znajduje się w szczególnie niepomyślnej sytuacji w porównaniu z innymi krajami, eksportującymi tkaniny włókiennicze. Daleka odległość od portów, brak komunikacji wodnej, brak główniejszych surowców, skomplikowane trudności w nawiązaniu stosunków z Rosją, która nie tylko posiada znaczenie jako odbiorca, lecz i jako kraj tranzytowy, przez któ-

ry łatwiej dotrzeć mogą towary do Persji i Chin zachodnich. Wreszcie brak kapitałów i kredytów — wszystko to są warunki, które niezmiennie utrudniają konkurencję polskich towarów włókienniczych z produktem zagranicznym. Nie mniej jednak przemysł włókienniczy prowadzi planową pracę, w kierunku rozwoju eksportu, przede wszystkim na dalsze rynki zamorskie. Wywóz pionierski, t. j. kierowany na odległe i nieznane dotąd rynki, w przeciwieństwie do eksportu na rynki europejskie, wykazuje tendencję zwykłą.

Przemysł włókienniczy posiada kilka organizacji terytorjalnych.

Wielki i częściowo średni przemysł, zarówno bawełniany jak i wełniany, zrzeszony jest w Związku Przemysłu Włókienniczego w Państwie Polskim, który obejmuje 90 fabryk, zatrudniających około 50% całej liczby robotników, zatrudnionych w przemyśle włókienniczym w Polsce.

Mniejsze zakłady przemysłu włókienniczego w okręgu łódzkim, zjednoczone są w Krajowym Związku Włókienniczym.

Przemysł wełniany w okręgu bielsko-bialskim zrzeszony jest w Związku Przemysłowców Bielska, Białej i okolicy.

* * *

Wojsko jest największym zorganizowanym konsumentem i odbiorcą przemysłu włókienniczego w Polsce. Zapotrzebowanie wojska obejmuje materiały, produkowane ze wszystkich zasadniczych wzorów, przerabianych przez przemysł włókienniczy, a więc wełnę, bawełnę, len, konopie i juty. Wynosi ono w przybliżeniu rocznie: około 350.000 m. sukna, 40.000 koców, 4.000 der pod siodła, 3.000.000 m surówki bawełnianej na bieliznę i pościel, 2.000.000 m tkaniny bawełnianej na letnie mundury żołnierskie, 500.000 m podszewki, 250.000 m flaneli, 100.000 m brezentu bawełnianego na plecaki, chlebaki i tornistry, 200.000 m tkaniny lnianej na prześcieradła, 50.000 m tkaniny lnianej na onuce, 200.000 sztuk ręczników lnianych, 30.000 m brezentu lnianego na namioty obozowe i płachty wozowe, 50.000 sztuk sienników lnianych względnie konopnych, 50.000 sztuk worków konopnych oraz pewne mniejsze stosunkowo — lecz idące w dziesiątki tysięcy metrów — ilości tkanin bawełnianych i lnianych bielonych na potrzeby szpitalnictwa wojskowego.

W przeliczeniu na pieniądze zamówienia wojskowe w ramach wyż. wymienionego zapotrzebowania przedstawiają wartość około 8.000.000 zł dla przemysłu wełnianego, 9.000.000 zł dla przemysłu bawełnianego i 2.000.000 zł dla przemysłu lniano-konopianego. Doliczyć tu należy wartość zamówienia dla przemysłu dzianego na około 250.000 zł. W sumie więc ogólnej około 20.000.000 zł.

Ta wartość dostaw wojskowych z dziedziny przemysłu włókienniczego, w zestawieniu z ogólną wartością produkcji włókienniczej w Polsce, sięgającą kwoty około 800.000.000 zł (przy normalnym uruchomieniu fabryk) przedstawia się wprawdzie tylko jako mały ułamek tej ogólnej wartości, jednakże ze względu na to, że zainteresowanie i zapotrzebowanie wojska ogniskuje się koło niewielkiej stosunkowo ilości gatunków — standartowych materiałów, wpływ wojska na produkcję i na żywotność warsztatów przerabiających te gatunki tkanin, jest bezsprzecznie poważny.

Warunki, jakim muszą odpowiadać główne gatunki tkanin, używanych przez wojsko są zebrane w dostępnych dla każdego, interesującego się tą sprawą, przepisach służbowych. (Odbiór techniczny przedmiotów zaopatrzenia intendenckiego. Materiały włókiennicze. I. Sukno. II. Tkaniny, przedmioty z włókna roślinnego, nici).

Zasadniczą ich tendencją, obok zapewnienia wojsku jak najlepszych w naszych warunkach tkanin, jest dostosowanie się do możliwości naszego przemysłu i zapewnienie sobie zupełnej samowystarczalności, gdy idzie o przeróbkę surowca.

Do warunków tych przemysł pracujący dla wojska na ogół dostosował się tak, iż obecnie coraz rzadsze są wypadki zgłaszania przez dostawców do odbioru tkanin, któreby tym warunkom nie odpowiadały.

Pokrycie zapotrzebowania wojska w omawiane materiały odbywa się zgodnie z obowiązującymi przepisami o dostawach wojskowych, na podstawie umów zawieranych przez Wojskowy Zakład Zaopatrzenia Intendenckiego i Taborów z poszczególnymi dostawcami, po uprzednim przeprowadzeniu przetargów.

Zasadniczą formą przetargu jest przetarg nieograniczony. Jednakże w praktyce stosuje się obecnie raczej przetargi ograniczone, t. zn. do konkurencji o wykonanie dostawy są dopuszczane firmy, wyspecjalizowane w danym dziale produkcji, które już dały się poznać jako solidni dostawcy.

Bezwzględnie obowiązuje i jest przestrzegany warunek wchodzenia w kontakt tylko bezpośrednio z producentami z wyłączeniem wszelkiego pośrednictwa.

Ilość firm pracujących i produkujących dla wojska jest z natury rzeczy ograniczona. Wynika to z dążenia wojska do otrzymania jednolitego towaru, jak najbardziej zbliżonego do zatwierdzonego standartu. Przy rozdrobnieniu produkcji, uzyskanie tej jednolitości, mimo istnienia i przestrzegania ścisłych opisów technicznych, jakkolwiek teoretycznie łatwo osiągalne, w praktyce jest bardzo trudne. Szczególniej, gdy idzie o uzyskanie tej jednolitości w tej dziedzinie, która nie da się konkretnie opisać i która mimo tego samego brzmienia recepty w różnych fabrykach da różne wyniki — jak np. kolor sukna czy też materiału bawełnianego na letnie mundury żołnierskie.

Z tego powodu wojsko decyduje się raczej na mniejszą ilość fabrykantów-dostawców i stara się o kontakt tylko z fabrykami dobrze technicznie urządzonymi oraz finansowo odpowiednio mocnymi.

W każdym wypadku firma starająca się o zaliczenie w poczet dostawców wojskowych, musi być uprzednio zbadana przez rzeczoznawców wojskowych co do jej zdolności produkcyjnej na potrzeby wojska.

Oprócz tych względów na przeszkodzie zbytniego rozdrobnienia dostaw wojskowych jest fakt, że fabryki, pracujące dla wojska, znajdują się w czasie trwania produkcji dla wojska pod nadzorem komisji wojskowych, które stale kontrolują poszczególne fazy produkcji. W ten sposób wojsko zapewnia sobie bezwzględnie otrzymanie takiego towaru i z takiego gatunku surowca — jak opiewa zamówienie.

Z drugiej strony jednak, wobec ograniczonych do minimum składów osobowych tych komisji ustaje możliwość wydatnego zwiększenia kręgu produkujących.

Pod względem ilości fabryk włókienniczych, interesujących się zapotrzebowaniem wojska sytuacja układa się bardzo dla wojska korzystnie; ilości oferowane na przetargach przewyższają kilkakrotnie zapotrzebowanie.

Mniej korzystnie, a nawet wręcz niekorzystnie przedstawia się sprawa rozmieszczenia tego przemysłu. Rozmieszczenie to nosi na sobie piętno niedawnej przeszłości i jest podyktowane nie naszymi, obecnymi warunkami, lecz warunkami z czasów, kiedy główne ośrodki naszego przemysłu włókienniczego powstawały dla zaspokajania potrzeb innych organizmów państwowych, w których skład wchodziły. Największe nasze ośrodki przemysłu włókienniczego są tak położone, że na wypadek wojny z trudnością tylko będą mogły spełnić swe zadanie pokrycia potrzeb wojska. Odpowiednie czynniki państwowe zdają sobie sprawę z tego położenia, lecz kwestja przemieszczenia przemysłu czy też powołania go do życia w stronach pożądanym ze względu na obronność Państwa nie należy do łatwych i tanich i nie może być załatwiona z dnia na dzień. W każdym razie fabryki mieszczące się w czworoboku bezpieczeństwa mogą liczyć na pełne poparcie wojska, a ewentualna inicjatywa prywatna, która by spowodowała to pożądanie przemieszczenie spotka się zawsze z jak najżyczliwszym traktowaniem.

Niemniej ważnym zagadnieniem interesującym wojsko ze stanowiska samowystarczalności jest kwestja surowców włókienniczych. Musimy zapewnić sobie maksimum pokrycia potrzebnego nam surowca ze źródeł produkcji krajowej. Usiłowania i dążenia czynników państwowych w tej materji muszą znaleźć zrozumienie i poparcie przemysłu, chociażby to chwilowo godziło w jego dotychczasowe przyzwyczajenia a nawet było połączone z pewnymi stratami materialnymi.

Zmierzając do tego żądanie stosowania 25% wełny krajowej do produkcji sukna żołnierskiego, zmierzając do tego wysiłki zastąpienia bawełny krajowym lnem i konopiami. Wysiłki te od kilku lat przygotowywane znajdują się obecnie w początkowym stadium realizowania. Inicjatywa wojska znalazła pełne zrozumienie we właściwych ministerstwach, nasze uporczywe zgłaszanie zapotrzebowania z tej dziedziny znalazło pewien oddźwięk u producentów. Uważamy to jednakże jedynie za początek. Dążeniem naszym będzie: materiały wełniane żołnierskie ze 100% wełny krajowej, zupełne zastąpienie bawełny lnem i konopiami. Zdajemy sobie sprawę, że dziedzina ta musi być wprawdzie wszechstronnie opracowana i przystosowana do naszych warunków. Wymagać to będzie między innymi również pewnego wysiłku od zainteresowanego przemysłu. Wysiłek ten musi być jednakże podjęty i w dobrze zrozumianym interesie własnym wszystkich wchodzących w grę czynników doprowadzony do zwycięskiego wyniku.

JAN MACHA

W BIELSKU

ŚLĄSK CIESZYŃSKI

TELEFON 1446 i 1962

KONTO: BANK POLSKI, ŚLĄSKI BANK ESKONTOWY

FABRYKA SUKNA

WYROBY MATERJA-
ŁÓW WEŁNIANYCH,
CZESANKOWYCH,
SZEWIOTÓW DLA
KONFEKCJI MĘ-
SKIEJ I DAMSKIEJ

ORAZ DOSTAWCA WOJSKOWY

FABRYKA
SUKNA

MARKUS WOLF i SYNOWIE

BIELSKO
NA ŚLĄSKU

Największe w Europie Zakłady Przemysłu Bawełnianego

Wielka nagroda
Wielki medal złoty

P. W. K. 1929 Poznań

216.000 wrzecion, 6.000 krosien, wykończalnie,
własna drukarnia, własna elektrownia 4.000 w.

ZJEDNOCZONE
ZAKŁADY PRZEMYSŁOWE
K. SCHEIBLER i L. GROHMANA
SPÓŁKA AKCYJNA
W ŁODZI

Tkaniny z bawełny, lnu, jedwabiu (sztucznego)
dla użytku prywatnego, dla przemysłu,
oraz — specjalne — dla
Dostaw rządowych, celów wojskowych
i lotniczych

SPÓŁKA AKCYJNA WYROBÓW BAWELNIANYCH
I. K. POZNAŃSKIEGO
W ŁODZI

Fabryka wyrabia na sprzedaż przędzę pojedynczą i podwójną
od Nr 6 do Nr 120 włącznie oraz wszelkiego rodzaju tkaniny
białe, kolorowe, farbowane i drukowane

a mianowicie:

szyrtingi, madapolamy, krośniaki,
szyfony, nansuki, batysty, po-
peliny, muśliny, liberty, zefiry,
inlety, prześcieradła, ręczniki,
obrusy, oksfordy, flanele, bojki,
flaneletty, kołdry, bukskiny,

wszelkiego rodzaju materiały podszewkowe, ubraniowe, oraz
wiganjowe jak również tkaniny bawełniane dla potrzeb wojska

ROK ZAŁOŻENIA 1872

TOWARZYSTWO AKCYJNE PABJANICKICH FABRYK WYROBÓW BAWĘLIANYCH „KRUSCHE I ENDER”

Rok założenia 1826

Adres telegraficzny: „Kruschender”

Zakłady:

w Pabjanicach, województwo łódzkie
w Moszczenicy, ziemia plotkowska

zatrudnia około 4.500 robotników

WYRABIA TKANINY:

BIAŁE: białe, pościelowe i stołowe;

FARBOWANE: na ubrania męskie i damskie, płótna, flanele, kołdry, derki;

DRUKOWANE: na ubrania damskie, flanele, chustki etc.

DLA WOJSKA: na mundury żołnierskie i dla marynarki, drelichy khaki, podszewki, koce i inne;
surówkę na białą, koszule ciepłe.

Zarząd w Warszawie, ul. Nalewki Nr. 28

Główne biuro sprzedaży w Łodzi ul. Piotrkowska Nr. 143

Przedstawicielstwa: w Warszawie, Krakowie, Lwowie, Poznaniu, Katowicach, Równem, Wilnie, Gdańsku

FABRYKA SUKNA I KOŁDER IZRAEL D. SZPIRO

BIĄŁYSTOK
UL. SIENKIEWICZA 42

WIELOLETNI DOSTAWCA WOJSKOWY
EKSPORT DO WSZYSTKICH KRAJÓW ŚWIATA

SP. AKC. WYROBÓW WEŁNIANYCH I BAWELNIANYCH

M. SILBERSTEINA

W Ł O D Z I

KAPITAŁ ZAKŁADOWY ZŁ. 5.000.000

Przędzalnia bawełny: 36.000 wrzecion, 5.225 niciarek

Tkálnia wyrobów bawełnianych: 875 krosien

ZARZĄD W ŁODZI, PIOTRKOWSKA 40

CZĘSTOCHOWSKIE ZAKŁADY WYROBÓW WŁÓKIENNYCH

„STRADOM”

SPÓŁKA AKCYJNA

EGZYSTUJE OD R. 1882

Kapitał zakładowy zł. 6.400.000.—

Manufacture Textile de Czenstochowa „STRADOM”, Societe Anonyme

Wielki Medal Złoty i Medal Złoty Min. P. i H. na P. W. K.
„Grand Prix” na Międzynarodowej Wystawie w Leodjum 1903 r.

Zarząd: Warszawa, Moniuszki Nr 2

Telefony wydziałów sprzedaży: 204-91 i 619-35. Zarządu: 324-06

ZAKŁADY WYRABIAJĄ:

WYROBY JUTOWE:

Worki wszelkiego rodzaju do zboża, mąki, cukru, soli, cementu i t. p. Wałtuchy do chmielu, wełny i t. p. Sienniki, wsypy. Płótna jutowe filtracyjne, do pakowania i t. p. Przędze jutowe różnych numerów

WYROBY LNIANE:

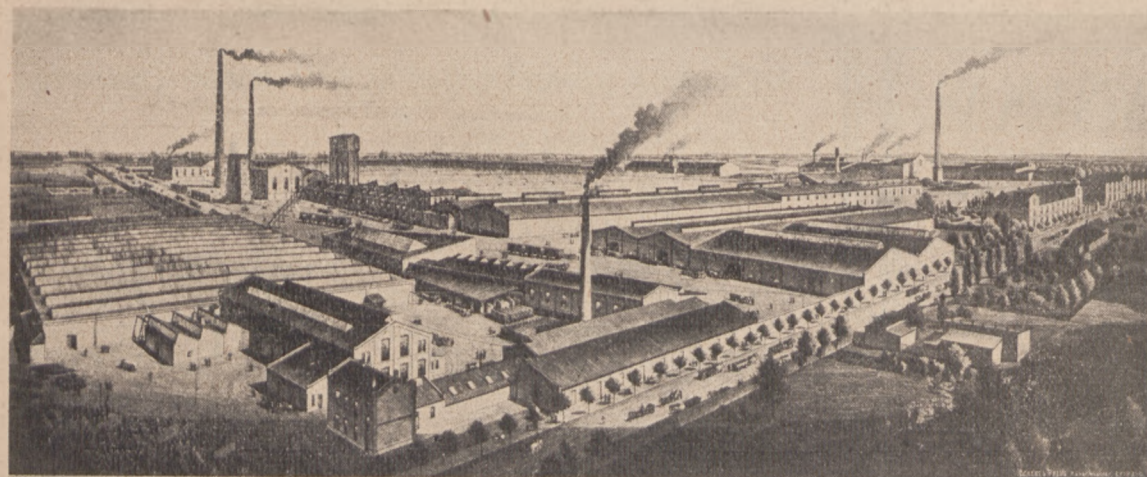
Przędzę mokrą i sucho przędzoną, drłatwę, nici, tkaniny surowe opakunkowe, worki, sienniki, płótna filtracyjne i t. p.

PŁÓTNO LOTNICZE:

Płótno na ubrania robocze, surowe i farbowane. Surowe płótno lniane, maglownikowe, leżakowe, ręcznikowe, ścierkowe, ręcznikowe odpasowane, rewałtuchy, prześcieradłowe, ręcznikowe w granatowe pasy, krawleckie sztywne, maglowniki gotowe etc.

WYROBY KONOPNE:

Przędzę zwykłą, przędzę do sieci, szpagat zwykły i z konopi włoskich wszelkich grubości, tkaniny, płótna filtracyjne, brezentowe i t. p.

Częstochowskie Zakłady Wyrobów Włókiennych „STRADOM” Sp. Akc.

Manufacture Textile de Czenstochowa
„STRADOM” Societe Anonyme

Textile Manufacture Czenstochowa
„STRADOM” Ltd.

ZAKŁADY PRZEMYSŁOWE
BRACIA DEUTSCH
BIELSKO, ŚLĄSK CIESZYŃSKI

**Brezenty,
Namioty, płachty wozowe,
Liny, powrozy, szpagaty,
Sienniki, worki**

**Karmiaki, obroczeniaki,
Węże,
Taśmy**

TELEFONY:

Bielsko 2081, 2082, 2083, 2084
Warszawa 716-70, 206-59
Łódź 21305, 15175

TELEFONY:

Katowice 2342
Poznań 1099
L w ó w 4474

KONTA P. K. O. DLA CENTRALI:
P. K. O. Warszawa Nr 180.108
P. K. O. Katowice Nr 300.829

Adres telegraficzny: „LENKO“

FIRMA ISTNIEJE OD ROKU 1864

ZAKŁADY PRZEMYSŁOWE
KAROLA EISERTA

SPÓŁKA AKCYJNA W ŁODZI

SUKNA WOJSKOWE, DAMSKIE,
JAK RÓWNIEŻ MATERJAŁY NA
PALTA I UBRANIA MĘSKIE W TA-
NICH, ŚREDNICH I WYSOKICH
:: :: :: GATUNKACH :: :: ::

Skład i Zarząd Główny w Łodzi

UL. PIOTRKOWSKA Nr 135

TELEFONY: BIURO CENTRALI 196-40, BIURO FABR. 196-75

Składy: w Warszawie, ul. Nalewki Nr 2a,
we Lwowie, ul. Jagiellońska 20/22,
w Poznaniu, ul. Wielka Nr 11,
w Wilnie, ul. Zawalna Nr 60
w Gdańsku, ul. Dominikswall Nr 8.

FABRYKA MIEŚCI SIĘ WE WŁASNYCH BUDYNKACH FABRYCZNYCH
NA WŁASNEJ POSESJI, ZAJMUJĄCEJ 30.000 MTR. KW.; POSIADA
WSZYSTKIE DZIAŁY FABRYKACJI NOWOCZEŚNIE URZĄDZONE.

ROK ZAŁOŻENIA 1895

TKALNIA, FABRYKA
PLANDEK i NAMIENTÓW

N. ZEMSZ i S⁻WIE

WARSZAWA
UL. CHŁODNA 38
TELEFONY: 63588 i 62986

TKANINY
brezentowe impre-
gnowane i surowe

PŁACHTY
nieprzemakalne

NAMIOTY
różnych typów

WIADRA
brezentowe i t. d.

TOWARZYSTWO AKCYJNE
ŁÓDZKIEJ
FABRYKI NICI
S. A.

W Ł O D Z I
UL. NICIARNIANA Nr 1

poleca:

wszelkiego rodzaju
N I C I
do szycia
MASZYNOWEGO
i RĘCZNEGO
oraz na potrzeby
WOJSKA

ZAKŁADY WŁÓKIENNICZE KAROL HOFFRICHTER

SP. AKC. W ŁODZI
ROK ZAŁOŻENIA 1840

Fabryka . . . . ul. Kątna . . . Nr. 15, tel. 201-26
Zarząd . . . . ul. Piotrkowska Nr. 204, tel. 102-26
Wydział sprzedaży ul. Piotrkowska Nr. 204, tel. 161-75

SKRÓT TELEGR. „KARTER ŁÓDŹ”
ZATRUDNIA OKOŁO 1050 ROBOTNIKÓW

FABRYKA WYRABIA: TKANINY DRUKOWANE, FARBOWANE, BIELONE, UBRANIOWE, PŁÓTNA KRAWIECKIE, SUIRÓWKĘ TAPICERSKĄ I TECHNICZNĄ.

PRZEDSTAWICIELSTWA: WIELKOPOLSKA HURTOWNIA WŁÓKIENNICZA „ZIEMOWIT”, WARSZAWA, DŁUGA NR. 21, M. J. KAPLUN I S-KA, LWÓW, KAZIMIERZOWSKA NR. 4, MORITZ LIPSCHÜTZ, KRAKÓW, DIETLOWSKA NR. 53.

RACHUNKI BIEŻĄCE: BANK POLSKI NR. 3744, P. K. O. 61-174, BANK GOSPODARSTWA KRAJOWEGO, ODDZIAŁ W ŁODZI, BANK HANDLOWO-PRZEMYSŁOWY W ŁODZI, BANK DYSKONTOWY WARSZAWSKI, ODDZIAŁ W ŁODZI, BANK FRANCUSKO-POLSKI, ODDZIAŁ W ŁODZI, SPÓŁDZIELCZY BANK PRZEMYSŁOWCÓW ŁÓDZKICH SP. Z OGR. ODP. W ŁODZI.

PRZEMYSŁ WELNIANY

A. PRUSSAK

W Ł O D Z I

ROK ZAŁOŻENIA 1858

SKŁAD I FABRYKA

UL. GDAŃSKA 137/9 TELEFON Nr 122-46

FABRYKA WYROBÓW
CZYSTO - WELNIANYCH

WIELOLETNI DOSTAWCY
RÓŻNYCH INSTYTUCJI
RZĄDOWYCH I KOMUNALNYCH

SPECJALNOŚĆ:

SUKNA WOJSKOWE I RÓŻNE DOSTAWOWE

TOWARZYSTWO

SCHLOSSEROWSKIEJ PRZĘDZALNI BAWEŁNY I TKALNI W OZORKOWIE

Spółka Akcyjna

ROK ZAŁOŻENIA 1807

WIELKIE MEDALE ZŁOTE

na Powszechnej Wystawie Krajowej w Poznaniu
od Ministerstwa Przemysłu i Handlu i od Jury Wystawowego

Firma posiada 39.038 wrzecion i 726 krosien, zatrudniając 2.000 robotników

CENTRALA I ZAKŁADY FABRYCZNE: SPRZEDAŻ GŁÓWNA:
W OZORKOWIE TEL. NR. 14 W ŁODZI, PIOTRKOWSKA 151
ADRES TELEGR.: SCHLOSSEROWIE TELEFONY NR 203-49 I 153-16

Reprezentant na Warszawę: ANTONI PORTYCH Aleje Ujazdowskie 34, telefon 732-60

SKŁADY SPRZEDAŻY:

WARSZAWA — D. Hoherman, ul. Gęsia Nr. 18
POZNAN — T. Zajfert, ul. Wielka Nr. 1
L W Ó W — Sp. Akc. „Polon”, ul. 3 Maja Nr. 11
KATOWICE — Śląska Hurtownia Włókiennicza, ul. 3 Maja 11
KRAKÓW — A. Słoniewski, Bernardyńska Nr. 2
BYDGOSZCZ — Sp. Akc. „Polon”, Stary Rynek Nr. 26

TOWARY BAWELNIANE: BIAŁE, FARBOWANE I KOLOROWO-
TKANE, BIELIŻNIANE, POŚCIELOWE, KROŚNIAKI, SHIRTINGI,
MADAPOLAMY, BATYSTY, OPALE, SATYNY, FLANELE, BARCHANY,
DRELICHY, TKANINY FILTRACYJNE

DOSTAWY DLA INSTYTUCYJ PAŃSTWOWYCH I KOMUNALNYCH

W R. 1812 ZAŁOŻONO W WILAMOWICACH STARANIEM TUT. OBY-
WATELEK RĘCZNE TKANIE ROZMAITYCH PŁÓCIEN LNIANYCH.

W R. 1911 WYDZIAŁ KRAJOWY ZAŁOŻYŁ NA MIEJSCU SZKOLĘ TKACKĄ PRZY
ZASTOSOWANIU KROSIEŃ RĘCZNYCH, KTÓRĄ W NASTĘPSTWIE W R. 1918 ODS-
PIŁ OBECNEMU WŁAŚCICIELOWI P. KAZIMIERZOWI KRZYŻANOWSKIEMU.
SZKOŁA TA POD KIEROWNICTWEM P. KRZYŻANOWSKIEGO PRZEISTOCZYŁA SIĘ
W PRZEMYSŁ FABRYCZNY I POSIADA OBECNIE OKOŁO 150 KROSIEŃ MEC-
NICZNYCH O POJEDYNCZEJ I PODWÓJNEJ SZEROKOŚCI, WSZELKIE MASZYNY PRZYGO-
TOWAWCZE ORAZ WYKONCZAJĄCE GOTOWY TOWAR, MASZYNĘ PAROWĄ, PRAL-
NIĘ, FARBARNIĘ I T. P. FABRYKA ZATRUDNIA OBECNIE OKOŁO 150 PRACOWNI-
KÓW ORAZ TAKĄ ILOŚĆ DOMOWYCH TKACZY.

PRODUKCJA OBEJMUJE WSZELKIE TKANINY LNIANE BIELONE OD NAJGRUBSZYCH
DO NAJDELIKATNIEJSZYCH I WYTWARZA POMIĘDZY INNYMI: RĘCZNIKI, ŚCIERKI,
PŁÓTNA BIELIŻNIANE I POŚCIELOWE, MATERACOWE, SIENNIKOWE, KRAWIECKIE
PŁÓTNA I SZTYWNIKI I T. P. SPECJALNOŚĆ: ZAOPATRYWANIE SZPITALI I ZAKŁADÓW
OPIEKI SPOŁECZNEJ, SANATORJÓW, KAS CHORYCH I T. P.

PRODUKCJA CAŁOROCZNA WYNOŚI OK. 1.000.000 MTR. TOWARU

KIEROWNICTWO FABRYKI SPOCZYWA W RĘKACH OBECNEGO WŁAŚCICIELA I WY-
BITNEGO FACHOWCA B. DYREKTORA WIELU FABRYK ZACHODNIO-EUROPEJSKICH
ORAZ KRAJOWYCH — OSTATNIO KROŚNIEŃSKIEJ FABRYKI PŁÓTNA P. KAZIMIE-
RZA KRZYŻANOWSKIEGO.

S. A. Gnaszyńskiej Manufaktury W GNASZYNIE POD CZĘSTOCHOWĄ

ADRES DLA LISTÓW: CZĘSTOCHOWA SK. POCZT. 116
ADRES DLA DEPEZ: „GNAJUTA” — CZĘSTOCHOWA
TELEFONY: NR. 6-32 I 3-81 :::::

PRZEDMIOTY WYTWÓRCZ ŚCI:

Worki, sienniki, wsypy — jutowe, konopne
i lniane do wszelkich celów. Tkaniny opa-
kunkowe, filtracyjne, sztywnikowe i izo-
lacyjne. Przędza lontowa, dla kabli,
dywanów etc. we wszystkich numerach

PIERWSZE KĘCKIE
FABRYKI WYROBÓW WEŁNIANYCH
EDWARD ZAJĄCZEK
KĘTY OBOK BIELSKA

POLECAJA PIERWSZORZĘDNEJ JAKOŚCI
SUKNA I KAMGARNY
NA UBRANIA CYWILNE, MUNDURY I PŁASZCZE

**KOCE
PLEDY**

PRÓBKI BEZPŁATNIE
P. T. OFICEROM I URZĘDNIKOM
PAŃSTW. DOGODNE SPŁATY

Rok założenia 1857

SP. AKC. FABRYK SUKNA
H. LANDSBERG
TOMASZÓW MAZOWIECKI

Telefon Nr 41

Wielki Złoty Medal Powszechnej Wystawy Kraj. w Poznaniu 1929 r.
Państwowy Złoty Medal Ministerstwa Przemysłu i Handlu 1929 r.

MATERIAŁY WEŁNIANE
w najwyższych gatunkach

DOSTAWY RZĄDOWE

Specjalność:

Sukno płaszczowe oficerskie (Syberyjna french)
Materiały mundurowe oficerskie
Materiały płaszczowe i mundurowe dla wszel-
kich Urzędów Państwowych i Samorządowych

A. SOKÓŁ i J. ZYLBERFENIG
KOMPLETNA FABRYKA SUKNA i KOŁDER

BIAŁYSTOK

BIURO GŁÓWNE
UL SIENKIEWICZA 44. TELEFON 1-25

PRZEMYSŁ WŁÓKIENNICZY **M. KEJLIN i J. RAJCHENBAUM**

w Warszawie, Marszałkowska 124, telef. 791-21

Fabryka w Zduńskiej-Woli, Opiesińska 7

oraz Warszawska Wytwórnia Konfekcji, w Warszawie, Tarczyńska 4

POLECAJĄ WŁASNE WYRORY: Peleryny i płaszcze nieprzemakalne (gumowane), palt
gabardinowe, namioty indywidualne i zbiorowe, wyprodukowane według wymagań i opisów
technicznych M. S. Wojsk., oraz wszelkiego rodzaju podszewki w najlepszych gatunkach.

ZAKŁADY WŁÓKIENNICZE **KAROL HOFFRICHTER SPÓŁKA AKCYJNA. ŁÓDŹ**

Rok założenia: 1840. Fabryka: ul. Kątna Nr. 15, tel. 203-26.
Centrala: ul. Piotrkowska Nr. 204, tel. 102-26. Wydział sprze-
daży: ul. Piotrkowska Nr. 204, tel. 161-75. Skrót teleg.: „KARTER”.
Zatrudnia około 1050 robotników.

FABRYKA WYRABIA: tkaniny drukowane, farbowane, bielone, ubraniowe, płótna kra-
wieckie, aurówkę tapicerską i techniczną. PRZEDSTAWICIELSTWA: Wielkopolska
Hurtownia Włókiennicza „Złemowit” Warszawa, ul. Długa Nr. 21; M. J. Kaptun i S-ka,
Lwów, Kazimierzowska Nr. 4; Teodor Abel, Poznań, Stary Rynek Nr. 49; R. Stobiecki,
Bydgoszcz, Stary Rynek Nr. 28; Moritz Lipschütz, Kraków Dietłowska Nr. 53. RACHUNKI
BIEŻĄCE: Bank Polski Nr. 3744, P. K. O. Nr. 61174, Bank Gospodarstwa Krajowego
w Łodzi, Bank Handlowo-Przemysłowy w Łodzi

Fabryka sukna i towarów modnych
KRIESCHKE i WOLF

W BIELSKU (Śląsk)

DOSTAWCA WOJSKOWY

WYTWÓRNIĄ CZAPEK i UMUNDUROWANIA

W. WIKIŃSKI

WARSZAWA, ŻELAZNA 36. TELEFON Nr. 197-14

FABRYKA SUKNA i TOWARÓW MODNYCH

KAROL WOLF

W BIELSKU (ŚLĄSK)

DOSTAWCA WOJSKOWY

ZAKŁADY PRZEMYSŁU BAWELNIANEGO
„LUDWIK GEYER”

SPÓŁKA AKCYJNA

W ŁODZI

Wyroby bawełniane farbowane, drukowane
i kolorowo tkane. Chustki. Kołdry. Płótna
introligatorskie. Wyroby ze sztucznego jedwabiu.
Tkaniny bawełniane na potrzeby wojska

1829 ROK ZAŁOŻENIA 1829

WOJSKO JAKO ODBIORCA PRZEMYSŁU GARBARSKIEGO.

Udział przemysłu garbarskiego w dostawie skór dla wojska jest dość znaczny, bo obejmuje około 30 firm, z których przeważna część należy do najpoważniejszych w kraju w danej gałęzi produkcji.

Ośrodkami tego przemysłu są okręg krakowski, poznański, lubelski i warszawski oraz w mniejszym stopniu okręg radomski.

Co do gatunków skór dostarczanych dla wojska, jak skóry juchtowe, faledrowe, podeszwowe i podpodeszwowe oraz w znacznej ilości chromowe, to oprócz okręgu krakowskiego, który w przeważnej części produkuje tylko skóry juchtowe, reszta okręgów dostarcza w mniejszej lub większej ilości wszystkie gatunki skór.

Zainteresowanie wojska w przemyśle garbarskim jest siłą faktu dość duże, ponieważ zasadniczym postulatem w dziedzinie zaopatrzenia wojska w umundurowanie jest przede wszystkim mocne i wygodne obuwie. Nie ulega zaś najmniejszej kwestji, pomijając względy techniczne samej produkcji obuwia, że jakość obuwia zależy bezwzględnie od dobroci użytego surowca, t. j. od skóry.

Aby zaś te skóry odpowiadały pod każdym względem swemu przeznaczeniu potrzeba dwóch zasadniczych czynników:

- a) dobrego surowca (skóry w stanie świeżym),
- b) odpowiedniej wyprawy.

Otóż, o ile kwestja wyprawy skór, która właściwie zależy wyłącznie od przemysłu garbarskiego, nie przedstawia żadnych większych trudności w dostosowaniu jakości skór do wymogów wojska, o tyle sprawa dobrego surowca pozostawia jeszcze wiele do życzenia.

Powodem tego są: nieodpowiednie ściąganie skór w rzeźniach, niestaranna hodowla bydła oraz zła konserwacja skór.

Wymienione przyczyny nie tylko, że obniżają wartość użytkową skór, lecz także narażają przemysł garbarski na poważne straty, ponieważ wyprawa skór dla wojska oraz sam surowiec wymagają większych wkładów pieniężnych, z chwilą zatem nieprzyjęcia tych skór przez wojsko, firmy zmuszone są sprzedać je po cenach niższych, odpowiadających rynkowi zbytu.

Pozatem zła jakość surowca jest do pewnego stopnia przyczyną znacznego importu skór zagranicznych, co z punktu widzenia gospodarstwa narodowego oraz obrony Państwa należy uważać za wręcz szkodliwe, tembardziej, gdy się weźmie pod uwagę, że, oprócz pewnej ilości skór ciężkich sprowadzanych z Ameryki południowej, mamy w kraju nadmiar skór surowych wszystkich gatunków.

Z przytoczonych wyżej powodów sprawa polepszenia jakości skór surowych jest specjalną otoczona troską zainteresowanych organów wojskowych, które niezależnie od warunków technicznych skór, opracowanych we własnym zakresie, występowały stale z inicjatywą, co do ustawowego unormowania, przez kompetentne czynniki, kwestji ściągania skór w rzeźniach, hodowli bydła, konserwacji skór oraz normalizacji skór surowych w kraju.

Prace w tym kierunku trwają stale, a wyrazem tego są wydawane przez Min. Rolnictwa, począwszy od 1928 r. zarządzenia, zawierające wskazówki i pouczenia co do udoskonalenia jakości surowca.

Poza czynnikami rządowymi sprawą polepszenia jakości surowca zajął się również „Polski Związek Cechów Rzeźniczych i Wędliniarskich Rzpl. Polsk.”, przez stworzenie w Związku osobnej komórki gospodarczej pod nazwą: „Polski Syndykat Skór i odpadków skór poubojowych” z siedzibą w Poznaniu.

Do szczegółowych zadań Syndykatu w myśl statutu należy między innymi: propagowanie, drogą urządzania kursów instruktor- skich, jednolitego i umiejętnego zdejmowania, przechowywania i konserwacji skór surowych oraz organizowanie aukcyj skór, które dla przemysłu garbarskiego, ze względu na rozdrobnienie uboju mają duże znaczenie, ponieważ umożliwiają nabywanie skór surowych w lepszych gatunkach.

Zakres działania Syndykatu rozciąga się narazie tylko na 3 województwa, a mianowicie: na województwo poznańskie, śląskie i pomorskie.

Ogólnie biorąc kwestja polepszenia jakości skór surowych znajduje coraz większe zainteresowanie i zrozumienie, a projektowane unormowanie tej sprawy w drodze wydania odpowiednich ustaw w czasie możliwie jak najkrótszym będzie mieć doniosłe znaczenie dla gospodarstwa narodowego.

Nie mniej jednak zaznaczyć należy, że udział przemysłu garbarskiego w powyższej akcji jest obecnie bardzo ograniczony, a powodem tego jest ogólny kryzys gospodarczy, który może naj- silniej odbił się ujemnie na danej gałęzi produkcji.

Brak jakichkolwiek kapitałów obrotowych, zmniejszenie się zbytu skór na rynku wewnętrznym, niemożność otrzymania kredytów długoterminowych oraz sezonowość przemysłu garbarskiego, oto ogólne przyczyny, które nie pozwalają przemysłowi garbarskiemu na zaopatrzenie się w odpowiedni surowiec we właściwym czasie.

Efektom tego, jest wzmożony import skór zagranicznych przez znaczną ilość firm garbarskich w kraju.

Na stan ten wpływa jeszcze ta okoliczność, że skóry zagraniczne nabywane są na długoterminowy kredyt i po niższych cenach, gdy tymczasem za skóry krajowe zmuszone są firmy garbarskie pła- cić natychmiast gotówką.

Jedynym najskuteczniejszym sposobem zaradzenia temu by- łoby w danym wypadku umożliwienie przemysłowi garbarskiemu otrzymania kredytów długoterminowych na zakup surowca.

Poruszona wyżej kwestja skór surowych jakkolwiek z punktu widzenia bieżącego zaopatrzenia wojska nie leży bezpośrednio w sferze zainteresowań wojska, to jednak z uwagi na samowystar- czalność skór z punktu widzenia obrony Państwa, o czym wspo- mniałem już wyżej, jest przedmiotem ustawicznej troski zainte- resowanych organów wojskowych.

Wyrazem tego są usilne starania, by skóry gotowe zakupywane na potrzeby wojska pochodziły ze surowca krajowego, na co wy- raźny nacisk kładą wydane „Warunki techniczne i warunki od- bioru skór dla wojska”.

O ile zaś chodzi o bezpośredni udział przemysłu garbarskiego w dostawie skór wojskowych, to odnosi się to wyłącznie do skór w stanie gotowym, gdyż tylko takie skóry są przedmiotem zakupu ze strony organów wojskowych.

Abstrahując od jakości skór gotowych, którą określają szczegó- lowo odpowiednie przepisy, wspomnę w krótkości o przebiegu za- kupu skór, przeznaczonych na użytek wojska.

W myśl obowiązujących dotychczas przepisów o dostawach wojskowych 0—10 zakup skór odbywa się w drodze bądź

- 1) przetargu nieograniczonego bądź też
- 2) przetargu ograniczonego.

W wypadku pierwszym mogą stawać do przetargu wszystkie bez wyjątku zainteresowane firmy, w wypadku zaś drugim tylko firmy wezwane.

Przetarg nieograniczony ma jednak tę niedogodną stronę, że dopuszcza do udziału w przetargu wszystkie firmy, a więc zupełnie nieznane, które w większości wypadków, nie są przygotowane technicznie do produkcji skór dla wojska, wskutek czego nie wywiązują się ze swych zobowiązań, a temsamem uniemożliwiają normalne zaopatrzenie wojska w skóry.

Ponadto przetarg nieograniczony jest przeważnie przyczyną niezdrowej konkurencji, w wyniku której utrzymują się przy dostawie firmy nieznane tak pod względem zdolności finansowej jak i solidności ze szkodą dla firm, przystosowanych od szeregu lat wyłącznie do produkcji skór wojskowych.

W rezultacie tej konkurencji firmy garbarskie oparte pod względem produkcji skór wyłącznie na dostawach wojskowych popadają w coraz większe trudności finansowe, co ze zrozumiałych względów nie leży ani w interesie Państwa ani też wojska.

Z tych też powodów stosowanie przetargu nieograniczonego zostało z biegiem czasu sprowadzone zasadniczo tylko do wypadków koniecznych, natomiast, jako jedynie uzasadniony i słuszny, tak z punktu widzenia pokrycia potrzeb wojska jak i obecnej sytuacji gospodarczej kraju został utrzymany w całej pełni przetarg ograniczony.

Ten system przetargu ma tę zaletę, że przez dobór firm znanych pod względem zdolności produkcyjnej i solidności wywołuje zdrową konkurencję oraz daje bezwzględnie większą gwarancję, iż wszelkie zobowiązania firm z tytułu przyznanych im dostaw zostaną w zupełności i należycie wykonane.

Przytem należy zaznaczyć, że stosowanie przetargu ograniczonego nie wpływa absolutnie ujemnie na jaknajszersze zainteresowanie firm garbarskich w dostawie skór dla wojska, ponieważ

każda firma, reflektująca na taką dostawę i czująca się na siłach wywiązania się ze swych zobowiązań, ma zawsze możliwość zgłosić się w odpowiednim czasie, celem dopuszczenia jej do brania udziału w przetargu na skóry.

Zaproszenie jednak nieznanymi firm do przetargu ograniczonego jest uzależnione od zbadania urządzeń technicznych oraz zdolności finansowej i solidności firm, co do pewnego stopnia daje rękojmię, iż wykonanie przez firmy ewent. przyznanej dostawy skór nie napotka na żadne zasadnicze trudności.

O ile zaś chodzi o samo przyznanie dostawy, w wyniku przeprowadzonego przetargu, to naczelną w tym względzie zasadą jest rozdział dostawy skór możliwie między wszystkie zainteresowane firmy.

Rozdział ten jest uzależniony od zdolności produkcyjnej poszczególnych firm, solidności oraz jakości dostarczanych skór, przyczem firmy otrzymujące dostawę skór poraz pierwszy otrzymują przydział jaknajmniejszy, traktowany narazie jako dostawa próbna.

Słuszność tej zasady potwierdzają długoletnie w tym kierunku obserwacje, które wykazały, że wiele firm początkujących w dostawie skór dla wojska musiało zrezygnować z dalszych dostaw, nie mogąc w żaden sposób dostosować produkcji skór do wymogów stawianych przez wojsko.

Podział dostawy skór między wszystkie zainteresowane firmy daje z jednej strony możliwość ciągłości produkcji, z drugiej zaś pozwala na zatrudnienie możliwie jaknajwiększej ilości firm, co w obecnej ciężkiej sytuacji gospodarczej, zwłaszcza w przemyśle garbarskim, ma bezsprzecznie bardzo duże znaczenie, a w wielu wypadkach podtrzymuje całkowicie egzystencję firm.

FABRYKA SKÓR

R. PERLBERGER

KLASNO OBOK KRAKOWA

WYRABIA SKÓRY:

podeszwowe, blankowe, gipsowe,
a szczególnie juchty faledrowe

DOSTAWCA WOJSKOWY

FABRYKA GARBARSKA

P. BRIKMAN

L U B L I N

ul. Towarowa 41, tel. 1-44

ADRES TELEGRAFICZNY:

„PEBRIKMAN” LUBLIN

P O L E C A

własnej produkcji
następujące skóry:

garbowane sposobem powolnym
w/g opisów technicznych M. S.
Wojsk.: krupony podeszwowe,
skóry podeszwowe w połówkach,
skóry podpodeszwowe, blankowe,
juchtowe, chromowe i inne

Fabryka Garbarska „BRACIA PFEIFFER”

WARSZAWA SMOCZA 43

TEL.: 604-26, 203-22, 692-84, 220-46

ADRES TELEGR. „PFER”

SKŁADY FABRYCZNE:

W POZNANIU, WODNA 22

W WILNIE, JASIŃSKIEGO 4

W RÓWNEM, HANDLOWA 9

W ŁODZI, PIOTRKOWSKA 85

ZAKŁADY PRZEMYSŁOWE Pierwszej Spółki Garbarskiej „NOWOŚĆ”

w Radomiu Sp. Akc.

Posiada stale na składowie: skóry podeszwo-
we, juchtowe, branz-
lowe oraz chromy

Stale dostawy dla woj-
ska oraz instytucyj rzą-
dowych, samorządo-
wych i komunalnych

WIELKOPOLSKA GARBARNIA

T. Z O. P.

W G N I E Ź N I Ę

Telefony Nr 18, 62 i 145

Adres telegr.: **WIELKAGARBARNIA GNIEZNO**

Założona w roku 1843
jako firma A. ROGOWSKI

Kilka razy nagrodzona
złotym i srebrnymi meda-
lami oraz złotym medalem
państwowym w roku 1925

Na Powszechnej Wystawie
Krajowej nagrodzona
najwyższą odznaką
państwową Wielką
Nagrodą (Grand Prix)
i Wielkim Medalem Złotym

POLECA ZNANE Z PIERWSZEJ JAKOŚCI

POD GWARANCJĄ SZTUCZNIE NIEOBCIĄŻONE:

**Skóry podeszwo-
we. Blanki
naturalne, czarne i kolorowe
do wyrobów galanteryjnych
i rymarskich. Skóry wierzchnie
szare (faledry). Krupony pasowe
wyprawy dębowej i chromowej.
Skóry chromowe do celów
technicznych i sportowych**

JULIUSZ SOWADSKI & Ska
Fabryka Garbarska
w Kaliszu.

**WYRABIA SKÓRY; PODESZWOWE,
BRANDZŁOWE, JUCHTY, BLANKI
RYMARSKE, PASKOWE I WSZEL-
KIEGO RODZAJU SKÓRY GALANTE —
RYJNE ORAZ CHROM-CIEŁĘCE I**

• • BUKACIE • •

Adres dla Depesz: **SKŁAD W WARSZAWIE.**

SOWADSKI KALISZ • ARTUR SOWADSKI

Telef. № 69.

ul. Prózna 12, m. 10.
Telef. 218-39.

Fabryka Garbarska M. Silberstein w Lublinie

FABRYKA PRZY UL. TOWAROWEJ Nr 7/9

TELEFON 1-22

BIURO PRZY UL. Ś-TO DUSKIEJ Nr 12

TELEFON 1-23

ISTNIEJE OD 1888 ROKU

Wyrabia:

Nieobciążone skóry podeszwowe, brandzłowe, juchty faledrowe, blanki naturalne — czarne i skóry chromowe dla celów wojskowych i in.

PAROWA FABRYKA GARBARSKA

JAKÓB LEDERMAN

OSTROWIEC n/K.

KONTO P. K. O. 101.107. ===== TELEFON Nr. 71

SKÓRY JUCHTOWE
I PODESZWOWE

D O S T A W C A   W O J S K O W Y

SKŁAD SKÓR I PRZYBORÓW SZEWCKICH

DOM HANDLOWO-PRZEMYSŁOWY

WITOLD REDO

WARSZAWA UL. PIWNA Nr. 3. ===== TEL. 224-12

POLECA SKÓRY TWARDE I MIĘKKIE DLA
WARSZTATÓW SZEWCKICH, RYMARSKICH,
GALANTERYJNYCH i t. p., KRAJOWYCH
I ZAGRANICZNYCH FIRM, JAK RÓWNIEŻ
SKÓRY DLA CELÓW TECHNICZNYCH

ZASTĘPSTWA GARBARNI:

ZYGMUNT KOHN i SYNOWIE W CIESZYNIE

WYKONUJEMY DOSTAWY SKÓR DLA WOJSKA
I INSTYTUCYJ KOMUNALNYCH I SPOŁECZNYCH

ZAKŁADY PRZEMYSŁOWE

I. DIDIER i S. WOJCIECHOWSKI

Warszawa, Ogrodowa Nr. 62. Tel. 259.47

Dostarczają: siodła, uprząże, tornistry i wszelkie wyroby
rymarskie, oraz terlice do rzędów kawaleryjskich.

WYTWÓRNIA RYMARSKA
I WYRÓB PASÓW TRANSMISYJNYCH
EDWARD STELMACH

WARSZAWA, UL. PRÓŻNA 8 TEL. 414-53

WYKONYWA:

WSZELKIE ROBOTY W ZAKRES RYMARSTWA I SIODLARSTWA WCHODZĄCE, ZE SKÓR
BLANKOWYCH, UCHTOWYCH I SUROWCOWYCH CHLEBOWYCH. JAKO SPECJALNOŚĆ
WSZELKIEGO RODZAJU EKWIPUNEK WOJSKOWY W ZAKRES RYMARSTWA WCHODZĄCY.

„SOŁA”

FABRYKA SKÓR
ALFRED MÜLLER

W O Ś W I Ę C I M I U

W Y R A B I A:

Skóry podeszwowe,
podpodeszwowe,
blankowe, pasowe.

===== Wyroby
tej fabryki konkurują
z powodzeniem z wy-
robami zagranicznymi.

O. MINSKI

W A R S Z A W A

UL. NALEWKI 2a. ===== TELEFON 212-59

Fabryki garbarskie
w Jasionówce
i Knyszynie powiatu
Białostockiego

Skład fabryczny
w Warszawie
ul. Franciszkańska 20

W Y R A B I A:

Skóry: brandzłowe, podeszwowe,
waszledrowe, blankowe i juchtowe.

DOSTAWY MATERJAŁÓW K WATERUNKOWYCH

I. MATERJALY PĘDNE I SMARY.

Materiały pędne i smary zakupywane są dotychczas przez służbę intendentury dla całego wojska w ten sposób, że na ich dostawę kierownik Wojskowego Zakładu Zaopatrzenia Intendenckiego i Taborowego zawiera centralnie ramowe umowy, a realizują je kierownicy filij tego zakładu. Realizacja polega na tem, że poszczególne formacje, dla których co roku ustalane są kontyngensy kwotowe na zakup materiałów pędnych i smarów, zgłaszają swoje zamówienia kierownikom filij Wojsk. Zakł. Zaop. Int., które ci ostatni łączą, przesyłają do rafinerji, odbierają produkty, magazynują je w swoich magazynach i wydają formacjom.

Centralny zakup materiałów pędnych i smarów został utrzymany jedynie z tego powodu, że gwarantuje odpowiednią jakość przy cenach o wiele niższych od cen, które można byłoby uzyskać przy zakupie detalicznym przez poszczególne formacje wojskowe.

Odpowiednia jakość produktów ma znaczenie nie tylko użytkowe, lecz również i psychologiczne. Motywy użytkowe, to jest konieczność ochrony silników, pędzonych przy pomocy materiałów pędnych, względnie łożysk, smarowanych przy pomocy smarów, są motywami natury ogólnej, o które dba każdy kupujący, a to dla uchronienia silników, względnie łożysk przed przedwczesnem lub nienormalnem życiem. Motywy psychologiczne mają specjalne znaczenie przy produktach dla lotnictwa, przyczem produkty te stanowią prawie połowę ogólnej wartości zakupowanych materiałów pędnych i smarów. Motywy te są ważne z tego powodu, że przeważnie każdy silnik, funkcjonujący nienormalnie, za wyjątkiem silników lotniczych może być w każdej chwili zatrzymany bez specjalnego niebezpieczeństwa życia dla obsługi, gdy tymczasem silnik lotniczy, funkcjonujący nieprawidłowo odbierałby resztę tej, dotychczas problematycznej, pewności lotnika w powietrzu, wpływając więc deprimująco na jego stan psychiczny. Dla uniknięcia tej niepewności, która mogłaby grozić lotnikom z powodu braku gwarancji co do odpowiedniej jakości materiałów pędnych i smarów dla lotnictwa, konieczny jest bardzo dokładny odbiór tych produktów z rafinerji. Zorganizowanie racjonalnego odbioru jest ułatwione ze względu na to, że gros dostaw uskutecznia jeden dostawca, to jest Państwowa Fabryka Olejów Mineralnych w Drohobyczu, zwana „Polminem”.

Odbioru dokonuje „Delegat Wojsk. Zakł. Zaop. Int. i Tab. w Drohobyczu”, który jest stałym organem służby intendentury, funkcjonującym przy „Polminie”, jako najpoważniejszym przedstawicielem dla wojska. Odbiór materiałów pędnych i smarów polega na sprawdzaniu w laboratorjach, czy skład chemiczny i właściwości fizyczne tych produktów odpowiadają wymogom wojska, ujętym w wojskowych warunkach technicznych. Wśród tych warunków najpoważniejszymi są: dla wszystkich — ciężar gatunkowy, dla benzyn lotniczych — frakcyjność, t. j. wrzenie cząstek w pewnych określonych granicach temperatury, dla olejów — viscoza czyli smarność, punkt zapłonu w tyglu otwartym, punkt zapłonu w naczyniu zamkniętem Penskyego-Martensa, temperatura krzepnięcia, bezkwasowość, brak popiołu i siarki, parafiny, asfaltu, itp.

Ze względu na odbiór widocznem jest, że gdyby w tej dziedzinie chciano zastosować decentralny system zakupu, to wówczas, zwłaszcza przy formacjach lotniczych, musiano by zorganizować dobrze wyposażone laboratoria do badania zakupowanych materiałów pędnych i smarów.

Ważną rolę przy centralizacji zakupu stanowić musiała również kwestja cen tych produktów, przy zakupie centralnym mamy bowiem cały szereg korzyści, jak: hurtowe ceny, zniżoną taryfę kolejową, oraz zwolnienie od podatku konsumpcyjnego. Stosunek cen wojskowych do cen detalicznych rynku prywatnego przedstawia się zasadniczo jak 75 : 100, a przy niektórych produktach nawet lepiej.

Jak już wspomniano, głównym dostawcą materiałów pędnych i smarów dla wojska jest Państwowa Fabryka Olejów Mineralnych w Drohobyczu, posiadająca swoją centralę we Lwowie, a oddziały w Warszawie i 21 innych miastach Polski. Jakkolwiek wszystkie rafinerje skoncentrowane są w tak zwanym Syndykacie Przemysłu Naftowego, to jednak „Polmin” jest nadal prawie wyłącznym dostawcą materiałów pędnych i smarów dla wojska. Ze względu na państwowy charakter zakład ten jest bowiem najodpowiedniejszym dostawcą dla wojska.

„Polmin” jest jedną z największych i nowoczesnie urządzonych rafinerji do przeróbki ropy w Polsce. Rafinerja ta przystosowana jest do wytwarzania wszelkiego rodzaju produktów z ropy, jak: benzyny, nafty, olejów smarowych, olejów specjalnych, smarów stałych, wazelin, parafiny i asfaltów. O rozmiarach zakładu świadczy możność produkcyjna rafinerji, która w ciągu roku przerobić może około 15.500 do 15.000 wagonów produktów, a więc około: 2000 wagonów benzyny, 5000 wagonów nafty, 5000 wagonów różnych materiałów pędnych, 2000 wagonów olejów smarowych, 1000 wagonów parafiny i 1000 wagonów asfaltu.

Jest to niestety t. zw. rafinerja czysta, to jest rafinerja, nieposiadająca własnych szybów naftowych. Produkcja w tym zakładzie zależna jest więc od zdobycia surowca. Wprawdzie Państwo chciało przyjąć z pomocą własnej rafinerji, nakazując ustawowo, że tak zwana ropa bruttowa, to jest ropa, którą otrzymują posiadacze gruntów jako ekwiwalent za eksploatację ich terenów roponośnych, ma być odstępowana „Polminowi” po cenach przez Rząd ustalanych, co jednak w czasach popytu na ropę nie zabezpiecza rafinerji dostatecznej ilości surowca. Aby więc zakład był samowystarczalnym, należałoby zakupić dla niego większe tereny roponośne.

Częściowym dostawcą produktów naftowych dla wojska jest Towarzystwo „Karpaty”, posiadające w Polsce bogate obszary roponośne, największą ilość szybów naftowych i 8 rafinerji, oraz cały szereg fabryk pomocniczych. Towarzystwo to reprezentuje t. zw. Grupę Małopolską, to jest Grupę Francuskich Towarzystw Naftowych, Przemysłowych i Handlowych w Polsce, zajmującą bardzo poważne miejsce w przemyśle naftowym w Polsce, a nawet i w Europie. Towarzystwo to dostarcza specjalnych olejów dla lotnictwa marki „Galkar”, oraz wazelinę dla całego wojska. Oleje nabywa się na podstawie marki handlowej, wazelinę według wojskowych warunków technicznych.

Benzolu i mieszanek benzolowej dostarcza „Związek Koksowni Górnośląskich w Hajdukach na Górnym Śląsku”, posiadający własną gazownię, w której produkuje oraz rektyfikuje benzol.

Olej rycynowy dla lotnictwa dostarcza firma Patoka w Będzinie, produkująca go z bobiku rycynowego, sprowadzanego z zagranicy.

II. MATERJALY OPAŁOWE.

W wojsku mają zastosowania wszystkie rodzaje stałych materiałów opałowych, za wyjątkiem torfu, a więc węgiel, koks i drzewo.

Mimo, że wydatki na zakup opału są już oddawna zryczałtowane, to jednak służba intendentury dotychczas pośredniczy w zakupie tych materiałów. Pośrednictwo to jest utrzymane ze względu na ceny węgla i koksu, które przy zakupie centralnym są o wiele niższe od cen, które formacje wojskowe musiałby płacić przy zakupie decentralnym.

Węgiel. Dostawa węgla oparta jest na t. zw. „protokołach porozumienia”, zawieranych corocznie przez kierownika Wojsk. Zakł. Zaop. Int. i Tab. z przedstawicielami Ogólno-Polskiej Konwencji Węglowej. Aczkolwiek bowiem dostawcami węgla są poszczególne koncerny węglowe, to jednak pertraktacje, związane z temi dostawami, prowadzone są przez Ogólno-Polską Konwencję Węglową, do której należą wszystkie krajowe kopalnie węgla. Porozumienie to ustala: a) wysokość kontyngensu, który wojsko zamierza zakupić w danym okresie budżetowym, b) stopień pokrycia tego kontyngensu przez poszczególne zagłębia węglowe (górnosłaskie, dąbrowieckie i krakowskie), przyczem zastrzeżona jest dostawa tylko z tych kopalń, z których węgiel pobiera kolej, oraz c) przybliżone terminy realizacji.

Cen w porozumieniu nie ustala się, gdyż Ogólno-Polska Konwencja Węglowa stosuje dla wojska wyjątkowo niskie ceny, a mianowicie takie same, jak dla kolei państwowych.

W protokole porozumienia ustala się również jakim warunkom technicznym ma odpowiadać węgiel, dostarczany dla wojska. Warunki te przewidują możliwość mechanicznego i laboratoryjnego sprawdzania jakości dostarczanego węgla. Sprawdzanie mechaniczne polega przeważnie na badaniu optycznym wymiarów i czystości węgla, zawartości w nim miazgi, stwierdzaniu z jakiego pokładu pochodzi, oraz czy i jak długo węgiel leżał na zwalach. Sprawdzanie przeprowadza się na 2 — 3 próbkach węgla, które bierze się z załadowanych wagonów w ilości po 200 kg dla sortymentów dużych, a po 50 kg dla sortymentów małych.

Badania laboratoryjne polegają na sprawdzaniu ilości kaloryj w węglu (co przeprowadza się w tak zw. bombie kalorymetrycznej), zawartości popiołu, kamienia i t. d.

Ogólnie wiadomo, że najistotniejszym czynnikiem, decydującym o wartości węgla jest jego kaloryczność, czyli ciepłikowość, to jest ilość kaloryj (ciepłostek), wydzielanych w czasie spalania. Ilość wydzielanych kaloryj pozostaje bowiem w stosunku wprost proporcjonalnym do zawartości czystego węgla, która, w zależności od kopalni waha się w dość znacznych granicach.

W zależności od miejsca wydobycia rozróżniamy:

1) węgiel z zagłębia górnosłaskiego o wydajności ponad 6.800 kaloryj;

2) węgiel z zagłębia dąbrowieckiego o wydajności do 6.660 kal.;

3) węgiel z zagłębia krakowskiego o wydajności do 5.700 kal.

Ze względu na wartość cieplną węgla krajowe kopalnie dzieli się na 4 kategorie, przyczem w zagłębiu górnosłaskim spotykamy węgiel we wszystkich 4 kategoriach (w zależności od kopalni), przeważnie jednak w pierwszej, węgiel w zagłębiu dąbrowskim w 2, 3 i 4 kategorii, przeważnie jednak w drugiej, węgiel zaś w całym zagłębiu krakowskim należy przeważnie do 4-tej kategorii.

Kopalnie węgla zaliczane są, względnie przenoszone do poszczególnych kategorii, w zależności od wyników badań laboratoryjnych.

Zaopatrzenie wojska w węgiel odbywa się w ten sposób, że poszczególne formacje, dysponujące pieniędzmi na zakup opału,

zgłaszają swoje zamówienia bezpośrednio do kierownika Wojskowego Biura Węglowego w Katowicach, który, na podstawie tych zamówień, oraz protokołu porozumienia, zestawia miesięczne rozdzielniki węgla, podając w nich nazwy i adresy odbiorców, stacje i bocznice kolejowe, dokąd węgiel ma być skierowany, ilość, sortyment oraz terminy dostaw węgla i wysyła je poszczególnym koncernom na 1 miesiąc naprzód.

Na podstawie tych rozdzielników koncerny wysyłają węgiel do formacyj za pobraniem kolejowym, co upraszcza kwestję zapłaty za węgiel. Do wysyłki kopalnie używają wojskowych listów przewozowych, które otrzymują do wyliczenia od Kierownika Wojsk. Biura Węglowego.

Koks. Dostawa koksu hutniczego dla wojska zabezpieczona jest „protokołem porozumienia w sprawie dostawy koksu dla wojska przez Polskie Kopalnie Skarbowe w Królewskiej Hucie”.

Na zasadzie tego porozumienia koks dla wojska dostarczany jest z Koksowni Knurów. Przy dostawach obowiązują warunki techniczne koksu, ogłoszone przez Departament Intendentury M. S. Wojsk.

Co do ceny przyjęta jest zasada, że za wszystkie sortymenty koksu wojsko płaci ceny o 5% niższe od cen, ustalonych dla Ministerstwa Komunikacji.

Pozatem co do sposobu zaopatrzenia w koks obowiązują te same zasady, co przy zaopatrzeniu w węgiel.

Koks gazowniczy zakupują bezpośrednio zainteresowane formacje.

Drzewo. Co do zakupu drzewa zostawiono formacjom wojskowym zupełnie wolną rękę. Aczkolwiek bowiem forsowanie zakupu w lasach państwowych w wielu wypadkach mogłoby być bardzo pożądane, to jednak, ze względu na koszt przewozu, zakup ten w bardzo licznych wypadkach kalkulowałby się drożej, niż na miejscowym rynku prywatnym i dlatego też zainteresowane formacje muszą mieć swobodę zakupu tam, gdzie taniej.

Ilości drzewa, zakupywanego przez wojsko maleją z każdym rokiem z tego powodu, że obecnie jest ono stosowane jedynie na rozpałkę i do wypieku chleba w tych piekarniach wojskowych, które dotychczas są opalane drzewem. Zastosowanie drzewa do opalania pomieszczeń zostało przed 2 laty prawie zupełnie wyrugowane na skutek przeprowadzonej przebudowy pieców, opalanych drzewem, na piece węglowe. Zastosowanie do piekarni również maleje, na skutek przeprowadzonych przebudów dotychczasowych piekarni wojskowych.

III. INNE MATERJALY KWATERUNKOWE.

Z pozostałych materiałów kwaterunkowych służba intendentury zakupuje jeszcze centralnie: 1) maszyny do pisania, rachowania i powielania, 2) sprzęt przeciwpożarowy, beczki żelazne na materiały pędne i smary, oraz 3) namioty obozowe.

Sprzęt pomieszczeniowy, to jest sprzęt, służący do wyposażenia pomieszczeń w koszarach, biurach, szkołach i szpitalach zakupowany jest również przez organa służby intendentury, lecz w sposób decentralny.

Materiały zryczałtowane zakupują bezpośrednio zainteresowane formacje, które mają prawo prowadzić samodzielną rachunkowość pieniężną i materiałową, a więc np. pułki (piechoty, kawalerji, artylerji, lotnictwa), samodzielne bataljony, szkoły i szpitale wojskowe.

TOWARZYSTWA WĘGLA KAMIENNEGO

GODULLA, SP. AKC.

CHEBZIE (ŚLĄSK)

KOPALNIE: „P A W Ł A“ C h e b z i e
„GOTTHARD“, O r z e g ó w
„LITHANDRA“, N o w y B y t o m

WIREK KOPALNIE, S. A.

CHEBZIE (ŚLĄSK)

KOPALNIE: „HILLEBRAND“, N o w a W i e ś
„W I R E K“, K o c h ł o w i c e

SPRZEDAŻ WĘGLA PRZEZ:

„R O B U R“, Z w i ą z e k K o p a ł ń G ó r n o ś ł a ś k i c h, S p. z o g r. p o r.
KATOWICE, UL. POWSTAŃCÓW 49

Opinia Wytwórcy jest najbardziej miarodajną.

ZAKŁADY MECHANICZNE „URSUS” WYRAŻAJĄ SIĘ O NASZYCH OLEJACH AUTOMOBILOWYCH POLMIN A. S. i POLMIN A. P.

MIĘDZY INNEMI JAK NASTĘPUJE:

„..... Wychodząc z powyższych danych, stwierdzonych pod naszą obserwacją na 500 samochodach „URSUS”, typ. A. możemy zakomunikować W Panom, że ich samochodowe oleje w zupełności odpowiadają ich przeznaczeniu, nie ustępując w niczem najlepszym zagranicznym produktom.....“

OLEJE i SMARY AUTOMOBILOWE POLMIN

są do nabycia w naszych oddziałach
względnie we wszystkich pierwszorzędnych
składach z akcesorjami samochodowymi

„POLMIN”

**PAŃSTWOWA FABRYKA OLEJÓW MINERALNYCH
LWÓW, UL. AKADEMICKA Nr 7**

JAWORZNICKIE KOMUNALNE KOPALNIE WĘGLA, SP. AKC.

W KRAKOWIE, UL. KRUPNICZA L. 5

POLECAJĄ STARANNIE SORTOWANY

WĘGIEL DLA OPAŁU
I PRZEMYSŁU

PRZECIĘTNA PRODUKCJA ROCZNA 1.000.000 TON

ZAMÓWIENIA PRZYJMUJE:

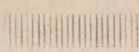
DYREKCJA KOPALŃ JAWORZNO (MAŁOPOLSKA)
TELEFON Nr 1

Adres telegr.: GWARECTWO JAWORZNO

„ROBUR” ZWIĄZEK KOPALŃ
GÓRNOŚLĄSKICH

KATOWICE, UL. POWSTAŃCÓW 49

Telefon-Katowice: Międzydzielowe: 2627 do 2630
Miejscowe: 2631 do 2634

Adres telegraficzny:
„ROBUR” – KATOWICE

DOSTARCZA: **pierwszorzędnego węgla kamiennego z własnych kopalń:**

Gotthard, Paweł, Lithandra, Wawel, Wolfgang,
Hr. Franciszek, Eminencja, Pokój, Śląsk, Niemcy,
Donnersmarck, Blücher, Emma, Anna, Römer,
Charlotte, Hillebrand, Artur i Menzel (Wirek)

pierwszorzędnego koksu z własnych koksowni:
Emma, Wolfgang, Pokój i Gotthard

pierwszorzędnych brykietów z własnych brykietowni:
Emma i Römer . . . . .

Roczne wydobyte wynosi około 40 % ogólnego wydobywania Górnośląska

WŁASNE URZĄDZENIE PORTOWE W GDYNI POD FIRMĄ:

„POLSKAROB” Polsko - Skandynawskie Towarzystwo Transportowe, Sp. Akc. w Gdyni

ZASTĘPSTWA W KRAJU:

„Silemin”, Sp. z ogr. odp., Warszawa, Mazowiecka 2
„Silesia”, Tow. z ogr. por., Poznań, Gwarna 8
„Schlaak & Dąbrowski”, Tow. z o. p., Bydgoszcz, Bernardyńska 5
„Polskie Towarzystwo Handlowe”, Sp. Akc., Kraków, Sławkowska 1
„Silesiana”, Sp. z ogr. odp., Lwów, Legionów 1
„Konsorjium”, Sp. z ogr. odp., Łódź, Przejazd 62

POLSKIE KOPALNIE SKARBOWE NA GÓRNYM ŚLĄSKU

SPÓŁKA
DZIERŻAWNA

SOCIÉTÉ FERMIERE DES MINES FISCALES DE L'ÉTAT POLONAIS EN HAUTE SILESIE

KRÓLEWSKA HUTA (GÓRNY ŚLĄSK) RYNEK 9-16

ADRES TELEGR.: „SKARBOFERME” TELEFON Nr 636-640

SPRZEDAŻ:

**WĘGLA, KOKSU
BRYKIETÓW
SIARCZANU AMONU**

Z KOPALN

**KRÓL, BIELSZOWICE
KNURÓW**

"PROGRESS"

ZJEDNOCZONE KOPALNIE GÓRNOŚLĄSKIE

SP. Z O. P.

KATOWICE, UL. STAWOWA 13

TELEFONY: 776, 11-67, 13-69, 21-80, 25-23

ADRES TELEGR.: PROGRESS KATOWICE

WYŁĄCZNA SPRZEDAŻ WĘGLA z NASTĘPUJĄCYCH KOPALN:

EUGENIA (SZYBY RICHTER, FIC NUS)

Hr. LAURA

DĘBIŃSKO

MATYŁDA

ANDALUZJA

FLORENTYNA

FERDYNAND

MYSŁOWICE

RADZIONKÓW

Sprzedaż koksu z koksowni „HUTA HUBERTUS”

Węgiel kamienny tylko pierwszorzędnej jakości. — Specjalne gatunki dla opału domowego i wszelkiego rodzaju przemysłu. — Pierwszorzędny węgiel gazowy.

DYREKCJA KOPALN KSIĘCIA PSZCZYŃSKIEGO

KATOWICE UL. POWSTAŃCÓW 46

Tel. Nr. 666, 667, 668, 669, 701, 790 i 2496

Adres dla depesz: PLESSERGRUBEN KATOWICE

WĘGIEL KAMIENNY Z KOPALN:

Książę-Marja, Murcki; Szyby „Böer”, Kostuchna;
Szyby „Piast” Kosztowy; Książę Kosztowy,
Zjedn. Brada-Książątka I, Zjedn. Brada
Książątka II, Łaziska, Aleksander, Łaziska

ORGANIZACJA SPRZEDAŻY DLA WĘGLA

W KRAJU:

- 1) LWÓW: Unitas - Karbo, Koper-
nika 19.
- 2) WARSZAWA: Pszczyńskie To-
warzystwo Handlowe, Natoliń-
ska 13.
- 3) BYDGOSZCZ: Unitas, Sp. z ogr.
odp. Cieszkowskiego 22.
- 4) KALISZ: Unitas, Sp. z ogr. odp.,
ul. Kazimierzowska 1.
- 5) POZNAŃ: Unitas, Sp. z ogr. odp.,
ul. Przemysłowa 21.
- 6) STRZAŁKOWO: Unitas, Sp. z ogr.
odp.

ZAGRANICĄ:

- 1) WROCŁAW V: Telegrafenstr. 1.
- 2) LIGNICA: Weissenburgerstras-
se 6.
- 3) BUDAPESZT: Bank utca tele-
melet 2.
- 4) (PRAGA II: Viktor Böhm nbo
Vaclavska 53).
- 5) WIEDEN I: Seilerstätte 1.
- 6) GDAŃSK: Baltische Kohlen-
handels-gesellschaft m. b. H
Krebsmarkt 2/3.

FULMEN

GÓRNOŚLĄSKI HANDEL WĘGLA

SPÓŁKA Z OGRAN. ODPOW.

KATOWICE

UL. JULIUSZA LIGONIA Nr 3/57

TELEFONY: 497, 498, 807, 22-71

Adres tel.: „FULMEN KATOWICE”

**PIERWSZORZĘDNY WĘGIEL
KAMIENNY I BRYKIETY**

Wyłączna sprzedaż węgla
z Kopalń Zakładów Hohen-
lohego, Spółka Akcyjna
i Czernickiego Tow. Wę-
glowego, Spółka Akcyjna.

KOPALNIE:

Wujek, Kramsta, Maks, Karolina i Hoym—Laura

WĘGIEL

OPALOWY PRZEMYSŁOWY

W NAJLEPSZYCH
GATUNKACH

P O L E C A :

BELGIJSKA SPÓŁKA AKCYJNA
SOCIÉTÉ ANONYME MINIÈRE
ET INDUSTRIELLE

BORY p. JAWORZNO
MAŁOPOLSKA

TOWARZYSTWO
AKCYJNE

FABRYKI SZKŁA
d a w n i e j
S. REICH i S-KA

W ZAWIERCIU
UL. TOWAROWA Nr 16
TELEFON Nr 10

W Y R A B I A :

wszelkiego rodzaju szkło do
oświetlenia naftowego, gazowego,
i elektrycznego, wszelkiego rodzaju
szkło dęte, gładkie, szlifowane,
giloszowane, trawione, malowane
w wykonaniach od zwyczajnych
do najwykwintniejszych

Zdolność wytwórcza sięga do
1.500 ton szkła rocznie

FABRYKA ODZNACZONA ZOSTAŁA
na Powszechnej Wystawie Krajowej w Poznaniu
w roku 1929 wielkim medalem złotym i dyplomem
honorowym, zaś na wystawie w Liège Diplôm d'Honneur

Modrzejowskie Zakłady Górniczo-Hutnicze Sp. Akc.

DYR. CENTRALNA: SOSNOWIEC, HUTA MILOWICE

POSIADAJĄ TRZY HUTY W SOSNOWCU: HUTA „MILOWICE”, HUTA „KATARZYNA”, HUTA „STASZIC”
ORAZ FABRYKĘ WYROBÓW METALOWYCH I EMALJOWANYCH „ŚWIATOWIT” W MYSZKOWIE

WYROBY: SUROWIEC, ZLEWKI, KĘSY, STAL NA POCISKI,
ŻELAZO HANDLOWE, ŻELAZO TAŚMOWE GORĄCO I ZIMNO
WALCOWANE, SZYNY DLA KOLEJEK PODJAZDOWYCH, KOLEJKI
PRZENOŚNE, ŚRUBY, NAKRĘTKI, PODKŁADKI ETC., MATERJAŁ
DO BUDOWY NAWIERZCHNI KOLEJOWYCH, MŁOTY, SIEKIERY,
OSKARDY ETC., BUTLE STALOWE DO GAZÓW SPRĘŻONYCH,
RURY GAZOWE I BLACHA, ODLEWY ŻELIWNE I STALOWE, OD-
LEWY Z METALI PÓLSZLACHETNYCH ORAZ GARNITURY UMY-
WALNIAŃ, WSZELKIE NACZYNNIA ALUMINJOWE I EMALJOWANE.

ZAMÓWIENIA PRZYJMUJĄ: DYREKCJA ZAKŁADÓW W SOSNOWCU, HUTA „MILOWICE”,
PRZEDSTAWICIEL GENERALNY TOWARZYSTWA H. MEYER W WARSZAWIE, TRAUGUTA 2.

Firma „CENTRA” Fabryka Elementów i Baterij W. Tomaszewski i S-ka
do łaskawej wiadomości P. P. Oficerów i Podoficerów.

Na liczne zapytania naszych wieloletnich odbiorców i zwolenników uprzejmie komunikujemy, że

Firma „**DAIMON**” Gdańsk, zapisana w rejestrze handlowym w Gdańsku,

jako **filja berlińskiej** firmy **radjotechnicznej**

„**Schmidt & Co**” i jako „**Vertrieb der Daimon-Erzeugnisse**”

usiłuje w ostatnim czasie zmylić publiczność polską przez wywieszenie

biało czerwonych plakatów - chorągiewek

Uważamy za swój obywatelski obowiązek podać powyższe do ogólnej wiadomości i nie wątpimy, że patriotycznie myślące rzesze radjo-amatorów i konsumentów baterij tak anodowych jak i kieszonkowych potrafią wyciągnąć z tego odpowiednie wnioski.

Centra

W. Tomaszewski i S-ka
Fabryka Elementów i Baterij

MAGGI^{EGO} BULJON ZIARNKOWANY

w puszkach o zawartości 1, 2 i 4 kg szczególnie nadaje się dla zakładów z wielkimi kuchniami. . . . .

Jest on sporządzony na najlepszym ekstrakcie mięsnym i wybornych wyciągach warzywnych. Przez polanie tylko wrzącą wodą otrzymuje się doskonały rosół do picia i gotowania

PRÓBNE PUSZKI O ZAW. $\frac{1}{2}$ KG
DOSTARCZAMY RÓWNIEŻ OFRANKOWANE

MAGGI^{EGO} PRZYPRAWA

Kilka kropel nadaje natychmiast każdej słabej zupie, rosółowi, jarzynom, sałatom, sosom i t. p. zadziwiająco dobry smak i wpływa dodatnio na proces trawienia.

Maggięgo przyprawa jest bardzo wydajna i tem samym bardzo oszczędna w użyciu

Najkorzystniejszy zakup w butelkach Nr 6

MAGGI SP. Z O. O.
POZNAŃ

SPÓŁKA AKCYJNA FABRYKI OLEJÓW I TŁUSZCZÓW ROŚLINNYCH „J. D. POTOKA SYNOWIE” BĘDZIN - MAŁOBĄDZ

Wyra b i a:

OLEJE ROŚLINNE: rycynowy lotniczy, medyczny i techniczny, rzepakowy, lniany, kokosowy, i palmkernowy w gatunkach rafinowanych i technicznych.

TŁUSZCZE JADALNE: „Potokol” — 100% tłuszcz kokosowy — „Potokana” — masło roślinne, jakoteż krajowy smalec wieprzowy.

PASZA DLA BYDŁA: Śruty (makuchy odolejone): lniany i rzepakowy. SZTUCZNY NAWÓZ: Śrut rycynowy (zawiera azot, fosfor i potas) POKOST LNIAŃY.

Adres telegraficzny: „Potokowie, Będzin” Telefon: Będzin Nr. 90
P. K. O. Katowice Nr. 300.943. P. K. O. Warszawa Nr. 60.144.

SUCHODLEW

Suchedniowska Fabryka Odlewów
i Huta Ludwików S. A.
Kielce skrz. poczt. 101. Rok założenia 1894

PRODUKUJE:

KUCHNIE POŁOWE, DWUKÓŁKI TELEFONICZNE, BIEDKI POD L. K. M. UCHWYTY DO C. K. M. i L. K. M., KOCIOŁKI DO GOTOWANIA, MENAŻKI, MANIERKI i T. P. ZWIJAKI BĘBNY TELEFONICZNE, UMYWALNIE KOSZAROWE, ZBIORNIKI NA WODĘ i INNY SPRZĘT KOSZAROWY. ODLEWY ŻELIWNE: MASZYNOWE RURY, SANITARJA i T. P. ODLEWY STAŁOWE: KOWADŁA, ZŁOŻENIA OSIOWE, KÓŁKA i WSZELKIE ODLEWY ZE STALI ZWYKŁEJ i STOPOWEJ. MASZYNY ROLNICZE PARNIKI. WSZELKIE WYROBY Z BLACHY: TŁOCZONE, SZTANCOWANE, EMALJOWANE, CYNKOWANE, CYNOWANE i NIKLOWANE.

FABRYKA WYROBÓW METALOWYCH

„BIELANY”

DOSTARCZA:

Gaśnice, chłodnice oraz wszelkie wyroby blacharskie i drobne mechaniczne przy masowym zapotrzebowaniu.

Zapytania prosimy kierować:

WARSZAWA, PLAC NAPOLEONA 3. TEL. 259-14

KATTOWITZER
AKTIEN-GESELLSCHAFT
FÜR BERGBAU UND EISENHÜTTENBETRIEB

KATOWICKA SPÓŁKA AKCYJNA
DLA GÓRNICTWA I HUTNICTWA

Giro-Conto: P. K. K. P. — Katowice

P. K. O. Katowice Nr. 500-999

Telegramm-Adresse: Kohleneisen-Katowice

Telefon Nr. 411-417

FABRYKA PORCELANY I WYROBÓW CERAMICZNYCH W ĆMIELOWIE

SPÓŁKA AKCYJNA

DYREKCJA: W WARSZAWIE, UL. MARSZAŁKOWSKA 95 M. 15

ADRES DLA DEPEZ „PORCELANA” TELEFONY 601-69, 601-68

WYTWÓRNIE:

W ĆMIELOWIE, WOJ. KIELECKIE

W CHODZIEŻY, WOJ. POZNAŃSKIE

WYRABIA: 1) PORCELANĘ STOŁOWĄ WSZELKICH GATUNKÓW OD NAJSKROMNIEJSZEJ AŻ DO WYROBÓW LUKSUSOWYCH;
2) PORCELANĘ ELEKTROTECHNICZNĄ I NA WYSOKIE NAPIĘCIE — POSIADA WŁASNĄ STACJĘ PRÓBNĄ;
3) PORCELANĘ APTECZNĄ, LABORATORYJNĄ I T. D.

JESTEŚMY DOSTAWCAMI:

Kancelarii Cywilnej Pana Prezydenta Rzplitej, Ministerstwa Spraw Zagranicznych, Marynarki Wojennej, wszelkich Instytucyj Rządowych, kasyn i t. d.

OLEJE i SMARY
G A L K A R

DOBOROWEJ JAKOŚCI
dla wszelkich potrzeb wojskowości

POLECAJA

„KARPATY”

Sprzedaż Produktów Naftowych

S P Ó Ł K A Z O G R. P O R.

POLSKIE ZAKŁADY GARBARSKIE

SPÓŁKA AKCYJNA

KRAKÓW-LUDWINÓW

TELEF.: GARBARNI 152-45. FABRYKI OBUWIA 144-59. TELEGR.: GARBARNIA KRAKÓW

WYRABIAJĄ:

SKÓRY PODESZWOWE,
BRANZLOWE, PASOWE
I JUCHTOWE

OBUWIE MĘSKIE,
DAMSKIE I DZIECINNE

SKŁADY FABRYCZNE:

WARSZAWA, LWÓW, KRAKÓW, POZNAŃ,
BYDGOSZCZ, KATOWICE, KIELCE, RADOM

ZASTĘPSTWA: WIEDEŃ, HAMBURG

FABRYKA KONSERW Z. RUCKERA

S. A.

LWÓW-ZNIESIENIE, ŻÓŁKIEWSKA 173

DOSTARCZA DLA W. Z. Z. INT. I TAB.
I DLA MARYNARKI WOJENNEJ
ORAZ DLA ODDZIAŁÓW WOJSKOWYCH

KONSERWY MIĘSNE
KONSERWY KAWOWE
TŁUSZCZE
